

Ese in tóta
Sambat'a.
Pretiu lu abon.
in Sibiu pe anu
3 fl. 40 cr., pe
1/2 anu 1 fl.
70 cr.

AMICULU SCÓLEI.

Pentru tóte
provinc. austr.
pe anu 4, pe 1/2
a. 2 fl., pentru
princ. romane
pe anu 38, pe
1/2 a. 19 piast.

Domnule Redactoriu!

In numerulu 47 alu „Amicului“ publicasi nescue „observări ortografice“, asupr'a caroru suscrisulu afiu cu cale a-mi face contra-observările, ce urmeza, lasandu in voli'a D. Tale publicarea seau punerea loru la un'a parte. *)

Dupa-ce traímu intru o lume, candu fiacare poporu nesuesce a-si inmultí elementulu, si pre noi Romanii incungiura-ne cliaru de aceli-a, cari striga „osana!“ candu potu apucá vre o stramatura cadiuta dein vementulu nostru; ar fi dela Romani — se nu dicu mai multu — un'a galanteria demna de pedepsa, deca eli cu de a tari'a s'ar (?) desface si instrainá pentru totu de auna de fratii loru de preste Dunare, cari suntu osu dein osulu, carne dein carnea si sange dein sangele loru. Mi place a supune, cá nece On. „membru“ nu voliesce un'a cá acest'a. Dein contra Domn'a lui si eu suntemu de acordu

cá intregu poporulu romanu, fora cautare la numirea locale de: munteanu, mocanu, moldovanu, tiutiianu, banatianu, margeneanu, colibasiu, . . . si cliaru de Untiariu, este si face o singura natiune. Semnulu dein afora, legatur'a cea mai potérnica, ce impreuna individii singurateci intru unu corpu morale, pre care-lu numimu natiune, este limb'a, care, precumu se intielege dein insa firea lucrului, nu pote fi la o natiune mai multu de cátu un'a.

Adeveratu limb'a fiacarei natiuni pate scambári fora

*) Suntemu multu mai iubitori de libertatea idiciloru, decatu se putemu a pune la o parte asemene articulu, apoi aci amu fi atunci chiaru nedrepti. Dara noue ne sosira din mai multe parti respunsuri la „observatiunile limbistice si ortografice“ din Nrulu 47., insa aleseremu a publicá acum pe celu inseratu aici, fiinduca concentréza in sine mai totulu din celelalte articule. Daca insa oo. autori ai celorlalte articule dorescu totusi publicarea acestor'a macaru si cu repetirea unoru si acelorasi lucruri, se bine voiésca a ne face acést'a cunoscuta, si publicarea va urmá in Nrii viitori pe rindu.

R.

numeru in gur'a individiloru, ce o vorbescu; inse pentru ace'a ea totu remane un'a, pana candu formele gramatecali si tesaurulu cuventeloru este ecela-si. —

Mai incolo credu, cá D. „membru“ e de acordu cu mene si intru ace'a, cá oricare limba, deca e se se numere intre limbele scrise si culte are se fia celu pucinu a) adusa la nescue regule generali gramatece, si b) scrisa cu ortografia, care se respunda, pre cátu se pote mai curatu la firea limbei, la pronuntia si la etimologia. —

Studiulu limbeloru este celu mai migalosu si mai uritosu de pre lume. Progresulu forte cu anevolia. — Acest'a vene a se intielege si de studiulu limbii materne, cu acelu adausu, cá intru acest'a progresulu este mai cu nepotenia; pentrucá mai totu romanulu candu apuca a mana gramatec'a limbii materne, o desface cu ace'a supunere incantatoria, cá elu o scie inca de multu. Frundiariesce doue, trei foliuri si o pune la un'a parte. Celi ce au avutu nenorocirea a fi profesori de limb'a romana in cutare scola publica (unde totusi e mai almente, decátu in studiulu privatu) marturisescu, cá a propune l. r. si a scote pre examenu unu progresu amesuratu intr'ins'a, te custa ostenela nespusu de multa, pentrucá toti nepotielii lui Romulu au de acasa vermuletulu acel-a in capu, cá „eu sciu romanesce,“ care-lu rode ori-candú e se-i vina roman'a, si nu-lu sufere se o invetie de lege. Si ómeni de acesti-a apoi, cari nu au invetiatu de a osulu, cè numai cátu au musluitu ce-va pre in cutare gramateca, dupa-ce devinu barbatí, se tienu deplenu competenti nu numai a scrie fiacare dupa gramatec'a si ortografia loru: cè inca si a invetiá pre altii si a faurí forme noue nouie. De vomu ascultá de unii cá acesti-a, in veaculu veacului nu vomu inaántá.

In orice scientia nu pote dá tonulu, de cátu acel-a, care avendu dela Ddieu capu pentru scientia ace'a insusi, si-a pusu osulu de o a studiatu cu de amenuntulu, o a frementatu cu anii, cu diecile de ani, pana i-a petrunsu si tainele cele mai ascunse. La unulu cá acest-a-i díce apoi barbatu de

specialitate. Unulu că acest-a vorbesce. Celialalti cari seau nu au avutu capu, seau le-a lipsitu-le voli'a ori tempulu, de a se ocupá cu ace'a scientia a sculta; si se bucura, că se potu folosi de tesaurii, ce barbatulu de specialitate cu multe sudori i-a adunatu.

In limba inca este asia, cu ace'a singura desclinire, că-vorbindu cu aplecare la limb'a romana — barbatii intru adeveru de specialitate suntu multu mai rari cá »pen'a de corbu albu.« Dein contra e legionu numerulu acelor-a cari fora de a avé cunoscentiele celea de lipsa, ne intipuiamu, că dieu noi inca suntemu ce-va, si apoi ne infundámu de dáskali si reformatorii limbei si ortografiei romane. Asia nu merge.

Limb'a romana nu pote fi sucita, intorsa si invertita de toti aceli-a, cari, fora de a o fi studiatu anume, cugetámu, că si suntemu in deplen'a ei cunoscentia. De in contra regulele ei gramatecali si ortografice au a se fipsá dein partea barbatiloru de profesiune cari au studiatu-o cu anii de capu atátu dein cărtille vechie, cătu si dein tote dialectele, si prein asemene studiu au desvelitu tainele si au invetiati a cunosce cumu se cade natur'a ei. Acesti-a si numai acesti-a, suntu competenti a alege materi'a si formele bune de ori unde, charu si dein acele „nu sciu ce cărti“ vechie; si apoi a ne spune si noue, ce au aflatu bunu.

Acumu ar urmá se mai dicu, că detori'a nostra (a celoru, ce nu suntemu ocupati *ex professione* cu studiulu limbei nostre) este se ascultámu de acesti dáskali. Inse in lumea de acumu nu prea voliescu omenii a sci de autoritáti. Si totusi, ce se facemu deca Ddieu a creatu pre omu astfeliu, de partea mai mare a vietiei — de nu tota vietia — trebue se o petreca in ascultarea altui-a? au prunculu abia nascutu nu se lega strinsu in fasie de nu pote se misce nece mana nece petioru? au nu este elu dupa ace'a sub strinsa ascultárea parentiloru sei? si dupa ce ne facemu mari de căti nu ascultámu! seau, cliaru de nu amu ascultá de altii, amorezele si nevestele nostre cătu nu ne sucescu si invertescu! câte nu ne prescriu si inca de acelea, despre cari sciamu anume că suntu rele? si totu ascultámu. Apoi deca vietia omului este astfeliu, in cătu de multe ori nu potemu urmá benele, ce-lu cunoscemu, cę cauta se facemu reulu, ce ni-lu octroaza altii; ore nu se cade se ascultámu de altii in lucrulu, care nu-lu scimu cumu se cade?

Nu fiacene pote fi filologu de profesiune, pentrucá spre acest'a se potlescu multe lucruri, asia: daru de

susu, plecarea, tempu si bani, cari anevolia le afli tote lá unu locu. Dara se invetie regulele, ce altii dupa studiu indelungatu si sudori crunte le-au fipsatu, pote.

Căti filologi voru fi avendu Romanii, nu sciu. Ace'a inse potu dice fora de a me teme, că me voliu rusiná, cumcă avemu unulu, care a avutu tote celea, ce se potlescu intru, si la unu filologu, — care a studiatu limb'a romana in cursu de mai multe dieci de ani, si apoi rezultatulu ostenelor sale l'a datu publicului in cărti sistemátece, cărti, pre cari totu romanulu cu sumetia le pote numi a le sale, si dein cari pana acumu neme n'a restornatu dupa legile scientiei nece macaru un'a lege, nece unu principiu.

Principiale, pre cari se baseza gramátec'a si ortografi'a acestui filologu, au suntu scose dein natur'a limbei, au, cumu se dice, supte dein dégete.

In casulu de antániu totu romanulu, ce vre se-si scria bene limb'a, este detoriu se le invetie, si inca dela osu; lucru, care nu este asia usioru, precumu ar cugetá cene-va, deincontra va custá pre ori-cene multa bátere de capu, ba-invertindu-se acusi rota, acusi fugindu crucisia, că apoi se se intorca curmedisiu pre langa, si preintre constelatiunile de vocáli si cosunanti, cu cari D. C. si-a infrumsetiatu „Elementelea — usioru pote se se si imbete, dara nu face nemica! imbetatur'a de studiatu nece este daunosa, nece inferatoria, că cea de vinu. Nece o carte pre lume nu ese dein man'a autorului asia intogmita: cătu dupace o ai cumparatu, se o si sci; cę trebue cetita si rumegata, pana se-i strabati medu'a. Scientia limbei romane inca, omu nu o va poté propune astfeliu, cătu toti leneosii si superficialii se si o pota insusi in 5 minute. — Voiámu se dicu: deca Gramátec'a si Ortografi'a D. C. suntu bajate pre principia scose dein natur'a limbei, ele facu epoca in literatur'a nostra; si filologii nostri nu au, decátu a desvoltá limb'a dupa indereptariale acestea.

Era decumva intregu sistemulu D. Cipariu este basatu numai pre aeru, pre unulu seau mai multe (de se va fi potendu si acest'a) principia suflate, ori, botezandu lucrulu romanesce, pre ce-va mentiuna: atunci filologii nostri prea-reu au lucratu, că nu l-au deslărvat de multu. Asia este! Filologii nostri, in casulu acest-a au pecatuitu de morte suferindu pre D. C. se faca unu „humbug“ că acest-a si se duca in ratecire celu pucinu diumetate romanimea carturaria. Mie numi vene a crede se fia filologii nostri ómeni asia neinplentori de detoriele sale, incátu cunoscundu eli neadeverulu

principialoru Domnului C. nece macaru unulu se nu-si iè ostenela ale restorná dupa legile scientiei. Adeveratu au fostu unu, doi barbati, cari au aruncatu câte-va frase, vorbindu de „fidilesiu Voda“ s. a., dara unu sistemu asia pucinu pate de născē asemeni frase: cá si paratele de nescē fire de mázere aruncate asupra-i. Tacerea loru nu-mi-o pôtu esplică almente, decātu supunendu, cá Domnifele loru acele principia le recunoscū a fi dupa inŝa natur'a limbei romane, si prein urmare in cele de capetenia toti suntu de acordu cu D. C.; era cert'a ar mai fi numai pentru cele secundaria, cari înca va se le lamurésca tempulu. —

Lung'a si scurt'a este, cá celi, ce s'au ocupatu ex profesione cu studiulu limbei se se plece la autoritatea aceloru barbati, caroru le a datu mana a se cuprende tempu indelungatu cu dens'a, si se se folosésca de rezultatele, ce acesti-a le au castigatu. Domniloru! scrietoriulu acestor-a cliaru nu este omu de ačeli-a carui se-i placa a se inclină si lui Pétecu si lui Ciora; dara ce se facemu?! pana vomu apucă a sci mai multu decātu celi, ce ne dascalescu acumu, cauta se ascultămu de eli. Acest'a ni-o dicteza mentea sanetosa.

Acumu fia-mi libertatu a dice ce-va despre cele 8 puncte ale Domnului „membru“

ad 1. et 3. — **L.** si **n.** moliatu. Este una dicala, care suna „capulu plecatu nu-lu talia sabi'a,“ pana acumu am crediutu, cá dical'a acest'a este adeverata; ma asta-di vedu, cá nu este asia. **I.** si **n.**-ulu nostru se molia, se dau dupa peru, si totu suntu cavaleri, la cari nu le este rusine a se luptă cu ele. Si totusi in urma cliaru si acesti Domni, deca voru voli candu-va a primí jugulu unei gramatece si ortografie regulate, voru trebui se suferē si pre **I.** si **n.** moliatu celu pucinu in cuventele acele, intru a caroru radecina se mai pronuncia si asta-di, si dein cari ele se pierdu (pentru audiu) numai prein influentia vocalei urmatorie. Asia dela verbele: a remané, a mēnă, a veni s. a., voru caută se scria io remaniu, tu remani; cá de voru dice si scrie: io remăiu, tu remăi, atunci de unde voru pote dice si scrie intru a 3 pers. elu remane?

Intru a scrie: io viu, tu vii, elu vine dela Inŝin. a veni, eu dein parte-mi nu afflu nece un'a regularitate; nece in io mēiu, tu mēi elu mēna. Dein contra, de voliu scrie remaniu, remani, remane, era de alta parte legea ortografica mi spune, cá „liter'a

n. in verbe se topesce de câte ori urmeza dupa ea unu **i** am pestratu neatinsa si radecin'a, si nu am scambatu nece pronunčia. — Asemene cene dice in plur. grane etc. va scrie si in sing. granu.

Dela numele: cale, vale, catielu, porcelu, mnelu s. a. toti celi, ce voru vré a scrie regulatu voru trebui se dica in plur. căli, (dela calu, cali), vâli, catieli, porceli, mneli s. a. si acest'a cu atātu mai vertosu, cá suntu tienuturi, unde **I.** si **n.** pre la noi moliatu, se aude si asta-di in gur'a poporului celu pucinu intru unele cuvente. Vorbescu de Romani dein coce de Dunare.

Alta este cu **I.** si **n.** in cuventele acelea, in cari la noi nece o data nu se aude. Aceste, deca nu volimu a le primí pentru placerea fratiloru de preste Dunare, se nu ne uitămu, cá ele au derepturile loru istorice, cá-si nobil'a natiune magiara, si se le primimu celu pucinu pentru pacea casei nostre. Cá almente ele seduse de cutari romani depre . . . se voru aliă cu acēsta natiune nobila, care si almente, precumu ne invetia Közlöny-ulu, se vede silita a ne duce cu poterea la bene, si voru veni cu batalia, cá se recuresca mos'a parentiesca.

ad 2. De ora-ce in genulu masc. dicemu unu, in celu fem. trebuie se dicemu una, cá dela bunu, buna; de dice si scrie cene-va in fem. o in locu de una: se abate dela regula. Cē totusi dupa pucin'a mea parere nu pecatuesce. — Inse cene-si intipuesce, ca o si una ar fi cuvente cu potere desclinita, acel-a se affla in ratecire. Avemu si altu o, adeca Ac. pronumelui fem ea, s. e. o vedu, pentru destingerea numerariului o, de pronumele o., ar fi tare bene, cá pre cel-a in totu loculu se-lu scriemu una, lasandu pronunčia in voli'a cetitoriului. Asia: „una muliere a dusu capr'a se o venda.“

ad 4. Terminatiunea veru si bilu. In limb'a latina *bilis* nu se affla nece intru unu cuventu originariu, cē numai in Adj. derivate, cliaru si *nobilis* si *debilis* suntu dela noscere (Perf. novi, rad. no) si *de-habilis*. Preste totu acēsta forma la Clasici se affla la pucine cuvente si gramătecii o privescu de barbarismu. In limb'a romana se affla ceva ruine dein trens'a in stāvila si dábila, ambe insemneza lucruri neplacute romanului, si pentru ace'a anevolia credu se se iè romanii intru formarea cuventelor dupa o dabila. Veru este numai de eri, alalta, si nu place mai bene urecliei romanului, decātu bilu. — Ambe suntu in limb'a nostra barbarismi de celi grosi. Potemu-i lasă de o parte si

se facemu, ce vomu poté, pana se va aflá cene-va, care se fauresca alta forma mai placuta.

ad 5. Prepus. lat. sub romanesce nu se dice numai su, cè si sub, inca si suptu, precumu adeca poftesce eufoni'a. Cene nu crede, puna urecli'a si asculte vorb'a poporului. — Era candu D. „membru“ dice cà per se rostesse in limb'a nostra pe: me face se p'epunu, cà D. Sa nu este romanu; si acest'a dein ace'a cauza, cà nu credu se fia romanu, care se fia amblatu la scola, era la basereca se nu fia fostu nece macaru odata. De ar fi D. membru romanu*), ar fi si amblatu la basereca; er? apoi in basereca romanesca n'ar fi potutu se nu auda „pre Tátalu, si pre Filiulu, — pre tene te laudámu, s. a. In càrtile baserecesci nu este nece unu pe. Decumva D. „membru“ mi va arata' numai un'a carte, in care se fia scrisu »pe tene te laudámu:“ asia respectu-mi va insuflá, de, me voliu legá, cà necumu inaintea D. Sale, dara nece in satulu D. Sale nu voliu stá cu caciul'a pre capu. Si deca romanesce se ar dice numai pe: deunde are Domni'a lui cuventulu pre-cumu, pre-facu, pre-cepu (seau dupa mai bun'a ortografia a D. membru: p'icepu) si tote cele alalte? invetie-ne! *et erit magnus Apollo.* — In prepusulu, cà D. Sa nu este romanu, me intaresce cuventulu „lionu“; pentrucá omu, la acarui léganu se fia cantatu numa-sa „nani, nani copilasiu . . .“ nu dice „lion“ in locu de „Ioane;“ cè despre vorb'a acest'a altadata.

ad 6. Cele dein puntulu acest-a le de-duce deint'ru o regula ortografeca buna, care in sa D. „m.“ o a sucitu la unu capu, cà asia se-si pota întemeliá svatulu. Regul'a este: „j. suna cá ж“ si vene numai in aante de vocáli, mai cu sama in aante de a o u; — „jescle, lion, ojelitu“ pote in limb'a D. „membru“ se fia cuvente bune, intru a nostra inse-su rele, straine. — Cumu ar fi ace'a, cà se dicemu „zacu“ (stricatu dein Жакс lat. *jaceo*) si apoi in compusetiune se nu potemu dice „subjectu“ erasi cu Ж? — pro avemu celu pucinu in cuventulu „in-pru-mutu.“

ad 7. tioru, tiosu, tiune. Suntu a se scrie cu t. nu cu c, pentrucá asia cere etimologi'a. Dela „fetulu mieu“, cauta se dicemu „fetiurulu mieu“; dela „natu“ („se o scia totu natulu“) natiune; dela rogu, ro-gatu, se vene ro-gatiune; si deca te cuprende una melancholia buna, seau cumu-i dice romanulu „uritulu“ (dela urescu, a uri), toti ómenii ti-se paru „uritiosi“; dela „potu“ dicemu „potente“ si de aci potentiosu, s. a. — Prein urmare firea limbei cere a se aduce

pentru t. urmatori'a regula: „t. suna cá u. candu urmeza dupa elu i. duplecatu seau diumetatitu“, se ieu afora: „terminatiunea adjectivale tiosu, tiosa, si sustantiválibe tioru, tiora si tiune, in cari t. suna totu deauna cá v. (ce).“ — U. celu de pre urma. Serace u! litera mai batjocorita, cà tene, nu este pre pamentu. Multi cavaleri renumiti si au redicatu lancele asupra-ti, cu tote cà mai diumetate natiunea te rostesse si astadi in tote cuventele; era diumetatea mai buna adeveratu te lasa mutu de multe ori, dara fora tene nu pote se dica nece o propusetiune de Domne. Si totusi vreu se te lápede dein limba! Si ore dein ce temeliuri? numai pentrucá cuprendi locu multu si asia scumpesci cartile romane, prein urmare împédeci latirea luminei! — Acestu temeliu nu este de ajunsu. Nu se cade, cà romanii se economiseze cu daun'a limbei; nu, si cu atátu mai vertosu nu, cà spelese, ce le casiuna bietulu u, se potu acoperi, deca voru trage ce-va deint'ru ace'a, ce ducu la jupanulu.

18. Decemvre 1861.

Ioane Fórfece.

Insemnari statistice despre scólele elementare ale tuturorur staturiloru Europei.

(Urmare.)

Portugali'a sta in privinti'a invetiamentului inde-reptulu mai a tuturorur staturiloru Europei. Scóle elementare se fia numai 900.

Angli'a. Educatiunea si invetiamentulu desí stau mai bine cà in multe alte staturi, totusi dupa asiedimintele frumóse ce sunt acolo in alte privintie, acelea nu sunt dupa cum s'ar putea asteptá. Lipsesce in Angli'a o conducere generala a invetiamentului, carele e lasatu pe man'a intreprinditoriloru privati nesupra-veghiatu si numai de lipsa se predá prin scóle parochiali. In cetatile mai mari scólele resaru si apunu pe tóta dioa cà si boltele si invetiatoriulu, daca nu e speculantu bunu, trebue se-si inchida scól'a eá preceputulu. La adjunctii de invetiatori nu se privesce atatu la aceea, cà se fia capacitati, ci mai multu cà ei se fia eftini, lucru care pe ici pela noi se templa mai desu si in mai mare mesura desí nu ne bucuramu cà Englesii de libertatea instruarii si invetiarii (Lehr- und Lern-freiheit); in sa cu tóte aste principalulu face apoi cunoscutu prin diare, ca elu spriginitu de docinti „eminenti“ e in stare a dá scolariloru sei o cultura atatu „deosebitu clasica“ catu si „fórte practica.“ Din cele 125,000 persóne, cate se luara la cercetare in an. 1858

*) Cum — te putemu incredintiá — ca este.

a fostu numai 400 cultivati bine; din ceialalti numai 5 procente sciura a citi reu si a-si scrie numele; peste 90 procente nu putura nici se citésca nici se scria. Din 320,000 persóne cate s'a casatoritu in acelu anu, 110,000 se subscrisera cu 3 cruci in locu de mumele oru. Ése asia dara, ca 30 procente nu sciui nici citi nici scrie si ca 50 procente potu acést'a fórte reu. In 1851, erau 2,144,378 scolari in scólele de tóte díle si 2,407,642 in scólele de dumineca. Totusi proportiunea e nefavoritóre, caci in 1851 ar fi trebuitu se cerceteze scólele de dumineca 3,015,405 copii, asiadara remasera fara de invetiatura 871,027 copii.

In Scoti'a in 1836 numerulu scóleloru parochiale erá 1047, numerulu docintileru 1179; afara de aceea sunt acum 3395 scóle cu 4469 invetiatori. Numerulu copiiloru amblatori la scóla a fostu in 1851 de 368,817, adica ceva preste 12 procente a proporatiunei séu se vine 1 scolariu pe 7 locuitori. De mai multu timpu acum'a s'a ordínatu, cá tóta parochi'a se 'si aiba o scóla si 1 invetiatoriu. Lef'a invetiatoriloru e de 180 pana 'n 240 taleri si afara d'aceea banii de scóla dela totu copilulu.

In Irlandi'a stetéu in 1854 sub „comisiunea educatiunei nationale“ 5178 scóle cu 55,110 scolari, éra sub „asociatiunea bisericésca pentru educatiune“ 1860 scóle cu 95,480 scolari. In 1851 dela 100 locuitori amblau 7 copii la scóla.

Belgiu. Domnesce libertate deplina a invetiamentului. — In 1850 erau 5200 scóle primarie. Scóle de dumineca sunt 536 cu 176,034 elevi de ambe sesele.

Itali'a. In regatulu ambeloru Sicilii erau in 1840 2130 scóle elementare. In Statulu bisericescu scólele stau reu, mai vertosu la tíera. Insa in Rom'a sunt totusi 400 de scóle pentru invetiarea copiiloru de clase mai serace. 50 din aceste scóle se conducu prin societati religióse, celelalte prin docinti mireni. Mesiariasii juni au „scóle de sér'a“ care numera 1600 scolari! Parm'a avea in 1833 119 scóle cu 3930 scolari si 70 scóle private cu 1400 scolari. *) — Lombardi'a are acuma 81 scóle principale catolice, 2155 scóle tri-viale si 1898 scóle de fetitie; cu totulu 4134 scóle. — In Sardinia tréb'a invetiamentului stá éراسi reu. In 1859 in Genu'a din 152,000 locuitori numai 60,000 sciura ceti si scrie. Din 17,705 conscrisi dela anulu

1857 9096 nu putura nici se citésca nici se scrie si 776 sciura numai a citi.

(Vá urmá.)

Ceva despre botanica.

Unu ramu a sciintiei precatu de frumosu, pe atatu de lipsa este istori'a naturale in genere si in specie botanic'a. Nice o planta catu de mica nu este pe pamentu, care se nu fie de folosu daca nu spre mancare, spre medicina. Caus'a ca nu se folosescu tote nu este aceea ca dóra nu s'aru poté, ci ca modrul cumu sunt ase folosí inca nu e cunoscutu. De multe ori dela modrulu gatirei unei séu altei plante depende bunatatea ei, asiá catu negatinduse cumu se cuvine póte causá periclu precumu se pote intemplá acest'a mai cu sema la bureti; ci mai de multe ori provine periclu din necunoscerea planteloru, pentruca nu arare ori s'a intemplatu ca unii sciendu teoretice cumca cutare seau cutare planta e buna de dorere de pieptu, de masele, de pantece etc., ei necunoscunduo in natura, au folositu alt'a in locu-i si asiá si-an stricatu siesi. Deci nunu-mai e frumosu, ci e si de lipsa, cá botanic'a in scóla se se propuna incatu s'ar' poté practice, precumu si este in unele locuri datina, de profesorulu ésa cu scolarii la campu si asiá cele ce invétia teoretice le aplica in prasu.

Firesce ca propunenduse botanic'a in estu modu, se cere unu tempu indelungatu si pote ca scolarii ocupanduse pre multu cu ecést'a n'aru corespunde acceptareii din celelalte studia.

Asiadara de o parte cá se nu se detraga din timpulu destinatulu pentru celelalte studie, éra de alta parte — fienduca acest'a nu se pote propune numai in acelu anutempu, candu padurile infrundíte resuna de cantecele sburatoreloru, candu praturile sunt inverdíte si pline de flori, ci se propune in decursulu anulului intregu — cá se se pota propune cu succesulu doritu si intre parretii scolei sunt delipsa colectiuni de plante.

Atari colectiuni nu potemu asceptá decatu dela botanicii romani, cari prelanga aceea ca santu rari dar si cari sunt starea materiala nu promite prea mare cale activitatei loru.

Mai de aprope d'intre Romani cunoscú pe Domn. Florianu Porcius fostulu actuariu, éra acumu jude cercualu in Rodn'a. Mai deunadi facéndu o preambulare prelanga Somesiu in susu, me abatui pre-la Dsa si din intemplantu — lu aflaiu ocupatu cu cercetarea si esaminarea

*) Datele mai vechi din mai multe staturi suntenu silítii ale luá pentru aceea, caci mai próspete nu esista.

unoru plante adunate depre sub polele Ineului ce le avea deinantesi. Demultu dorisemu se vedu colectiunea ce audisemu ca o are, si pentru aceea ocaziunea binevenita ce mise dede o si folosii rogandulu se-mi arate eoletiunea. Rogarea mi se impliní si Dsa mi-aretà rezultatulu usteneleloru de mai multi ani — o colectiune frumoasa ce cuprende cam 2000 de specie de plante uscate, denominata si asiediate in ordu, adunate depre muntii si delúrile dimpregiurulu Rodnei, totu odata — mi spuse ca mai are tramese si la Vien'a multe specii spre denominare.

Din vorbele Dsale potúii intielege cá ar fi bucurosu ale tramete Museului din Blasiu, *) ci transportulu, pachetarea etc. ceru spese marisore, ceea ce dela Dsa cá dela unu barbatu cu familia *utcuque* grea in impregiarile de facia nu se pote acceptá.

Ar' fi bine dara, deca din partea Museului mentiu-natu i-s'aru intinde mana de ajutoriu, cáci din partea susnumitului Domnu e destulu aceea ca sacrificia nu díle ci luni intregi amblandu din vai in vai si din verfu in verfu cautandu si adunandu plante.

Facénduse acest'a din partea Museului Blasianu acest'a in scurtu timpu s'ar bucurá de o colectiune frumoasa, prin care s'aru usiúrã atatu propunerea catu mai cu sema invetiarea botaniceii; caci aratanduse scolariloru plantele in natura, acelea li se tiparescu in memoria si asiá propunerea se pote bucura de unu resultatulu mai bunu.

Domnului Porcius inse pentru zelulu celu mare si pentru activitatea sa in numele tutororu acelor'a ce iubescu si stiméza acestu objectu interesantu, i aducu multiumita publica.

15. Decemvre 1861.

unu tineru romanu.

Materiale de instructiune.

Istori'a romana nationala.

(Urmare)

C a p u VIII.

(1352—1399.)

Moldavi'a cu Besarabi'a si Bucovin'a.

DELA DRAGOSIU VODA PANA LA PETRU III.

§. 71. Dragosiu Voda, 1352—1354.

Hronicele romane ne spunu, ca Dragosiu a trecut cu multi romani si urmasi de

*) Ori la Asociatiune Trensilvana in Sibiiu.

R.

domni din Maremuresiu (din Ungari'a) si s'a asiediatu in Moldavi'a la Suciava (candva Susidav'a) si a supusu pe toti locuitorii, fara sange, fiindu ca erau de o limba si religiuene cu elu.

Pamentulu preste totu erá desiertu si locuitorii pucini, pentru nevalirile barbariloru si pe atunci a tatariloru. Locuitorii erau sub conducerea unoru capi mici si slabi, si se deprindea cu agronomi'a si pastori'a. *)

Dragosiu in acestu modu devenindu fundatoriulu si principele Moldaviei, a facutu in Volovescu o biserica de lemn, si dupa mórte aci s'a ingropatu. — Biserica acésta s'a mutatu mai tardiu la Putni'a, si in locul ei s'a facutu un'a de pétra. (Vedi §. 19).

§. 72. Sasu Voda, 1354—1358.

Sasu a fostu fiulu si urmatoriulu lui Dragosiu. Se numesce Sasu, pentruca mam'a sa ar fi fostu sasca din comitatulu Scepuzului séu a Bistritiei. — Bogdanu, carele erá voda in Maremuresiu a trecut in Moldavi'a, si ucigendu pe Sasu voda, cuprinde tronulu si tíer'a pentru sine. — Balcu, fiulu lui Sasu lasa Moldavi'a, si venindu in Ungari'a, intra in serbitiulu regelui Ludovicu. —

§. 73. Bogdanu Ucigatorulu, 1358—1359.

Bogdanu, vod'a romaniloru din Marmati'a, superatu din partea megiasialoru trece cu ai sei in Moldavi'a, si ací devine principe. — Elu avea bunuri multe a casa, inse regele Ludovicu le donéza mai tardiu tóte lui Balcu, carele despoiatu de dreptulu mostenirii in Moldavi'a, inchina tíer'a lui Ludovicu. — Balcu ajunge pe urma voda in Marmati'a si comite la Secui. (Vá urmá.)

Varietati.

CONSCHINTI'A si STOMACULU.**)

Erá diminetia, o di de tótna rece, si ploia cade in cataracte peste capitala Principateleru-Unite.

*) Se afla, cum ca erá si republice, anume: Barladu, Vrancea, Tecuciu, Campu Lungu.

***) Reproducemu asta „varietate“ din „Romanulu“, caci mutandu cele de mutatu povestea e aplicabila si la noi in multe casuri. R.

Unu poetu de scól'a lui Eraciitu siedea gemuitu in culcusiulu seu, cá o curca ploata; fiindu ca si sob'a si stomaculu erau amendóue lipsite de alimentatiune; si caus'a era ca finantie bieutului poetu, de felu in deficiu crescendo, in acea dí erau in bancruta completa.

In asemenea trista positiune, in care multi póte se afla atunci, dialogulu urmatoriu incepú între Angelu si Bestie între Spiritu si Materia, între Stomahulu si Consciinti'a poetului H . . .

Stomaculu. — 'Mi e fóme si 'mi e frigu! . . Ah! trista rola jóca adi in Principatele-Neunite stomaculu anuí poetu de trampa vóstra! Ei bine! Consciintia- care tine me adresezu, care tine, despotulu meu, care vrei se imitesi pe Apostolii lui Cristosu. Acesti pescari aveau celu pucinu pesce si fructe cu cari împacau stomaculu lor; dar' tu, consciintia a poetului umoristicu, cu ce ai de gandu se me împaci adi pe mine? Nu uitá ca eu n'am mancatu de 24 de ore; nu uitá ca eu nu suntu de natura dumitale cá se traescu cu poesi'a si cu filosofi'a, adica cu adeverulu; mie-mi trebuie pane, celu pucinu.

Consciinti'a. — Pane a avutu, de ce a refusat-o? respunde consciinti'a.

Stomaculu. Ce vrei se 'ntielegi cu acést'a?

Consciinti'a. Avea o meseria; si acést'a meseria i asigurá esistinti'a si viitorulu. De ce a lepedato?

Stomaculu. Scii ca esti glumetia? N'ai fostu dumneata caus'a de a parasitu poetulu nostru carier'a cotului, si a îmbracisatu carier'a condeiului? N'ai díce dumneata ca Natur'a a facutu pe d-nu H . . . poetu; si ca poetu trebuie se ramaie? Nu l'ai îndemnatu dumnéta la nouá cariera ce si-a alesu, imbatandulu cu funulu renumelni? Ai uitatu in sa ca eu, stomaculu, eu resortulu vitalu alu masinei umane, nu potu traí cu fumuri si cu visuri? . . Ai uitatu ca omulu nu e spiritu curatu, ca se póta numai cu spiritulu; ci este materia? Si materi'a traesce cu pane si cu carne, cu aeru si cu apa, cu caldura si cu lumina. Si fiindu ca mi-împuti mie erorile séu stravantiele dumitale, ia spune-mi, te rogu, pentru ce ai indemnatu pe poetulu nostru a refusá 200 ducati si 1000 abonati ce-i oferea Printiulu B . . . cu singur'a conditiune d'a scimbá titulu diarului seu, si d'a se pune sub Stindardulu Unirei, spre a combate pe libertalii cei falsi? De ce l'ai indemnatu a refusá propunerea d. ministru de interne, care i oferea unu postu ce-i asigurá esistinti'a, si-i lasá destulu timpu cá se póta face poesii si nihi-

perciade? Dumneata dar esti caus'a de eu sunt pocaltitu si golu, uitandu ca calaretiulu cu calu lesinat devine indata prisionieru pe campulu de bataia. Ce vei respunde la acést'a?

Consciinti'a. Respondiu ca in tiara Romanului nimeni nu móre de fóme; ca decatu a fi sclavulu al-tuia e mai bine a mancá pane cu sare, si a fi liberu si independinte, iubitu si stimatu de semenii sei; ca soldatulu d'onóre, ce lupta sub stindardulu Libertatii si-alu nationalitatii, trebuie se fie neatinsu de coruptiunea vitiului séu a tiraniei, spre a puté loviturile sale se aiba efectu.

Stomaculu. Tóte sunt frumoése; vorbesti ca Socratu si ca Cristosu; dar' eu trebuie se manancu si se me incaldeiscu; chiria casei trebuie platita, caci alfelu dormimu la puscaria, si murimu in spitalu.

Consciinti'a. Cine îngrijeste de pasarile cerului, de insectele campului si de fearele codrilor? Acel'a va îngriji si de poetulu nostru.

Stomaculu. Filosofi'a d-le este sublima; dar' cu vorbe nu se fortifica si nu se incaldieste stomaculu; si candu morisc'a incéta a maciná, incéta si móre a vitiul'a.

Consciinti'a. Esti o bestia, si numai stricu orsulu pe gaste.

Stomaculu. Si Dta esti o Musa capricioása, unu Despotu.

Angelulu triumfa; dar' stomaculu cerea pane! Poetulu se adresa la unu amicu ca se-lu imprumute cu siese dncati, spre a putea continuá fóia sa; amiculu lu imprumuta! dar' fóia, cu tóte meritele sale; nu'i dete nici chiaru cei siese ducati imprumutati! . . .

Si bietulu poetu, ca se scape de mórte si de ispita, se esila într'unu orasiu la unu veru alu seu, care abia si elu avea esistinti'a din tóte dilele, asteptandu acolo nistá timpu mai favorabil!

Cati juní de inima si de talentu nu suntu siliti a-si nabusi talentulu si amorulu propriu, si a se imormentá într'o cancelaria, suferindu umiliri, cá se póta esista, séu cá se póte sustiené o mama, o sora, o familia!

Altii, mai slabi de ingeri, ajungu, ca raposatulu Catina, victime ale despotismului; si, dupa ce au taritu o viétia miserabila, se topescu cá lumenarea, sugrumati de cugetulu lor, si meprisati de toti!

Pucini Romani ca poetulu H . . cari sacrifica totulu, chiaru stomaculu, pentru unu principiu sacru! Ei bine! Cine se gandesc la asemenea suferintie? Cine le

intinde man'a? Cheltuimú diecimi si sutimi pe nimicuri, pe placheri curatu bestiale; din prisosulu nostru am putea ajutá nesce juni cu talente, ca poetulu H. . . ., ca se-i scapámu de abisulu infamiei séu alu sinucidului!

E tristu, e durerosu, e de desperatu a vedea atata apatia din partea acelor'a pentru cari asuda cineva, sacrificia totulu, chiaru stomaculu, care trebue in fine multumitu; fiindu ca fara oliu, candel'a se stinge; fiindu ca fara incuragiare, talentulu auortieste, se desgusta; sufletulu cade in acea bóla care a ucisu pe multii Romani, ce promitea multu si patriei si umanitatii!

C. D. Aricescu.

* La librerulu si tipografulu S. Filtsch in Sibiu va esí cu inceputulu anului 1862 odata pe septemana o fóia nóua germana intitulata „Fóia bisericésca si scolastica“ (Kirchen- und Schulzeitung) redigiata de M. Malmer si va costá pe anu 4 fi.

* Tutti Frutti se vá preface pe anulu viitoriu in „Strigoiu“ si va esí in tóta septeman'a odata — Marti'a cu pretiu anualu de 6 fi.

* Corpulu profesoralu dela gimnasiulu regescu din Pest'a a proietatu infiintierea unei „Asociatiune de profesori magiari“, a carei scopu capitalu ar fi inaintarea literaturii magiare si ajutorarea profesoriloru lipsiti. Statutele asociatiunii s'au naintate la locurile cuvenite spre intarire.

Masimele si reflexiunile morale ale Ducelui de Rochefoucauld

(Urmare.)

81. Defeptele sufletului sunt tocm'a cá cicatricele — ranele — trupului; ori cu cata grige se fia omulu d'a vindecá loculu loru apare totdeun'a si in totu momentulu sunt in periclu din a se redeschide.

82. Opintirea de-a aparé intiepletu inpedeca adeseori de-a deveni intiepletu.

83. Celu-ce crede ca e 'nstare a n' avé lipsa de omeni se 'nsiéla fórté; insa care crede ca omini nu potú fi fora elu, se 'nsiéla mai tare.

84. Omulu in adeveru onestu e acél'a care nu se risica de nemica.

85. Acél'a e in adeveru omu onestu, care vre se fia espusu totdeun'a vederei omeniloru anesti.

86. Nerodi'a ne urma in totu tempulu viatiei nóstre. De apare cineva intiepletu e numai pentru aceea, ca-ci nerodiile lui sunt proportionate etatei si norocului lui.

87. Care vietuesce fora nerodia nu e asia intiepletu precumu se crede.

88. Sunt omini nerodi, cari se cunoscu pe sine si-si implinescu nerodi'a cu ghibacia.

Ce va inim'a.

— Inimióra, ce totu plangi?

Inimióra, ce doresci?

Ardi in flacari, te topesci,

Si'n durerea ta te stringi.

Fia díoa, fia nópte,

Fia séra, fia díori,

Tu reversi amare síópte;

Dar' nu síópte dulci de flori!

Ci sunt síópte de dureri,

Cumu alu iernei rece ventu

Suffla brádulu pe momentu,

Síópte far' de mangaeri!

Vrei tu ranguri, avútia,

Vrei tu candidulu amoru,

Vrei tu nume de mindria,

Se aline al teu doru?

— Nu sunt astea ce me facu

Cá se plángu, se me topescu;

Oh! acelea ce dorescu,

Cu acelea nu se 'mpacu.

Vrér'asi Dómne, tierei mele

Unu ferice viitoru;

Cá vulturulu catre stele

Se si ia gloriosulu sboru.

Éta eu de ce totu plángu,

Éta ceea ce dorescu;

Ardu in flacari, me topescu

Si'n durerea mea me stringu.

H. Granda.

Responsuri.

J. F. — „Da.“

A. Balom in Veltiu. Tramite acele lucrari incóce si se vor publicá.